

Εκπαιδεύοντας στην αντίσταση: τα αυτόνομα σχολεία των Ζαπατίστας

της Angélica Rico*

Ανάκτηση από [roarmag.org](#)

Μετάφραση: Θοδωρής Σάρας



Η ζαπατιστική εκπαίδευση διασχίζει ευρύτερες περιοχές της εναλλακτικής γνώσης και της ύπαρξης, και προσφέρει ένα χώρο όπου η συλλογική γνώση στοχεύει στον κοινωνικό μετασχηματισμό.

Η πρώτη έκπληξη όταν φτάνεις στην ζαπατιστική κοινότητα της Cintalapa είναι η αντίθεση μεταξύ της ομορφιάς της ζούγκλας της Λακαντόνα και του σημείου ελέγχου του μεξικανικού ομοσπονδιακού στρατού, που έχει στηθεί έξω από το *ejido*.ⁱ

Για τα παιδιά των ζαπατίστας φαίνεται φυσιολογικό, οι μικρές τους τσάντες να εξετάζονται στο σημείο ελέγχου, ή να τους γίνονται ερωτήσεις για να απαντήσουν όταν πάνε στα μέρη των γονιών τους. Έχουν ζήσει έτσι ολόκληρη τη ζωή τους. Τα έφηβα κορίτσια φαίνεται να νευριάζουν που οι στρατιώτες τις εξετάζουν από την κορυφή ως τα νύχια ή τις φωνάζουν διάφορα. Έτσι οι ζωές των παιδιών στην ζαπατιστική περιοχή των *Tseltales* είναι γεμάτη με αντιφάσεις.ⁱⁱ

Αυτά είναι τα παιδιά που ζουν ανάμεσα στην αντίσταση και το θάνατο, τα παιδιά που φοιτούν και χτίζουν μαζί με τους γονείς και τα αμφιθαλή αδέρφια τους την αυτόνομη εκπαίδευση των ζαπατίστας: μία μορφή εκπαίδευσης που βασίζεται στις δικές τους ανάγκες και υποστηρίζεται από την κοινότητα μέσω των λαϊκών συνελεύσεων και της συλλογικής εργασίας.

Το σχέδιο των ζαπατίστας για την αυτονομία είναι κάτι παραπάνω από μία πολιτική και οικονομική πρόταση για την τοπική, δημοτική και περιφερειακή αυτο-κυβέρνηση. Συνιστά μία ευρύτερη κοινωνική και πολιτισμική πρωτοβουλία, που στο πυρήνα της βρίσκεται το στοιχείο της εκπαίδευσης. Ως χώρος κοινωνικοποίησης, το σχολείο αναπαράγει την κουλτούρα, πρακτικές και λόγους· αλλά μπορεί επίσης να γεννήσει την αλλαγή και την αντίσταση, όχι μόνο στη μορφή της εκπαίδευσης αλλά και στα ίδια τα υποκείμενα, στις μορφές της κοινωνικής οργάνωσης τους και στις οικογενειακές τους σχέσεις.

Αν και υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους δήμους, η ζαπατιστική αυτόνομη εκπαίδευση συλλαμβάνεται ως το πανεπιστήμιο της ζωής. Οι αντικειμενικοί στόχοι και τα περιεχόμενα της αναδύονται από τα βιωμένα προβλήματα, και τις πιθανές λύσεις, μέσω του προβληματισμού και της συλλογικής συμμετοχής.



Πώς ξεκίνησαν όλα

Το 2001, οι ζαπατιστικές οικογένειες του Αυτόνομου Εξεγερμένου Δήμου – Ricardo Flores Magón αποφάσισαν να πάρουν τα παιδιά τους από το σχολείο του επίσημου μεξικανικού εκπαιδευτικού συστήματος, που δεν σεβόταν την κουλτούρα και την ιστορία τους, και δεν δίδασκε στα παιδιά τα δικαιώματά τους ως ιθαγενών λαών, εξαναγκάζοντας τα να ξεχάσουν τις γλώσσες τους και να μιλάνε μόνο Ισπανικά. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος στην τάξη κάποιοι δάσκαλοι επέκριναν ανοιχτά τον EZLN και τις οικογένειες των ζαπατίστας, τιμωρώντας και χτυπώντας σκληρά τα παιδιά, κάνοντας τα να ντρέπονται γιατί είναι ιθαγενείς χωρικοί.

Είναι περιττό να πούμε, ότι αυτές οι μορφές καθημερινής πολιτισμικής και φυσικής βίας πλήγωνα βαριά τα παιδιά, που σε πολλές περιπτώσεις γυρνούσαν σπίτι τους, κλαίγοντας και φωνάζοντας ότι δεν ήθελαν να πάνε στο σχολείο της *chopor ajualil* (Κακής κυβέρνησης) Αυτή η άμεση εμπειρία των παιδιών είναι ένα από τα κύρια αίτια που οι κοινότητες αποφάσισαν να οργανώσουν το έργο της δικής τους αυτόνομης εκπαίδευσης αποκαλώντας το Αληθινή Εκπαίδευση – ένα εκπαιδευτικό σύστημα αξιοπρέπειας όπου γίνονται σεβαστοί τόσο οι μαθητές όσο και οι δάσκαλοι.

Κάθε μία από τις 117 κοινότητες του δήμου αποφάσισαν να συμπεριλάβουν στον αγώνα τα παιδιά, και τα απομάκρυναν από τα δημόσια σχολεία. Την ίδια στιγμή, ξεκίνησαν να διαμορφώνουν τα αυτόνομα κέντρα εκπαίδευσης, στα οποία οι δάσκαλοι εκλεγόταν δημοκρατικά από τις κοινότητες τους και εκπαιδεύονταν από έμπειρους εξωτερικούς εκπαιδευτές όπως βιολόγους, ιστορικούς, αγροοικολόγους, δημοσιογράφους, μηχανικούς και μερικούς φοιτητές του Κέντρου Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Θέματα και προκλήσεις

Οι θεματικοί άξονες αυτής της αυτόνομης εκπαίδευσης είναι οι βασικές αξιώσεις των ζαπατίστας για δημοκρατία, ελευθερία, και κοινωνική δικαιοσύνη, όπως επίσης και οι ειδικές ανάγκες που διαπιστώνονται σε κάθε χωριό, και οφείλουν να επιλύονται μέσω των αμεσοδημοκρατικών συνελεύσεων.

Στα ζαπατιστικά σχολεία το curriculum των επίσημων σχολείων δεν έχει αποκλειστεί ολοκληρωτικά, αλλά έχει επανανοηματοδοτηθεί μέσω των τοπικών συμβόλων, ώστε οι εθνικοί και οι διεθνείς ήρωες μοιράζονται το χώρο μαζί με τους Ινδιάνους, η ιστορία των Ισπανών αποικιοκρατών διδάσκεται μαζί με την ιστορία των Tzeltal, και οι αξίες του ατομικισμού, του ανταγωνισμού, του καταναλωτισμού και της ατομικής ιδιοκτησίας αμφισβητούνται και αντικαθίστανται από αξίες όπως είναι αυτή της κοινότητας και της αλληλεγγύης.ⁱⁱⁱ



Η πρόκληση για την αυτόνομη εκπαίδευση είναι να μετατρέψει την κοινότητα σε μία τάξη και να συμπεριλάβει το τυπικό σύστημα της εκπαίδευσης των Tzeltal, όπου τα παιδιά μαθαίνουν για την καλλιέργεια και τις εποχές συγκομιδής, τις παραδοσιακές γιορτές ή την τοπική προφορική παράδοση, με στόχο να συνδυάσουν το σχολείο με την ιθαγενή ανατροφή. Οι λειτουργοί της Αληθινής Εκπαίδευσης δεν εκπαιδεύονται μόνο να διδάσκουν γράμματα, αλλά επίσης αποκτούν τα πολιτικά και παιδαγωγικά εργαλεία για να βοηθήσουν στην ενστάλαξη των σπόρων της κριτικής συνείδησης στα παιδιά:

Η εκπαίδευση μας είναι σχετική με τον αγώνα της αξιοπρέπειας και τη μία καρδιά, ώστε να μπορούμε να περπατάμε μαζί στην ίδια κατεύθυνση. Πιστεύουμε ότι η εκπαίδευση δεν αφορά μόνο τη διδασκαλία γραμμάτων και αριθμών, αλλά και την επίλυση των προβλημάτων ανάμεσα στους λαούς μας, τον τρόπο άμυνας τους, την ιστορία και τον τρόπο να συνεχίζεις τον αγώνα.

— Hortencia, Tzeltal λειτουργός της Αληθινής εκπαίδευσης

Οι μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης σε αυτά τα σχολεία βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν ένα διαφορετικό τρόπο να βλέπουν τον εαυτό τους σε σχέση με την άμεση πραγματικότητα τους.

Ανόμοια με άλλα – επίσημα – σχολεία ιθαγενών, τα παιδιά διδάσκονται να θεωρούν την εκπαίδευση σύμφυτη με την πολιτική: διδάσκονται το πώς να αγωνίζονται, να φροντίζουν το περιβάλλον τους και να νιώθουν περηφάνια για την υπεράσπιση της ιθαγενούς κουλτούρας και της γης τους.

Στο αυτόνομο σχολείο μιλάμε τα Tselal και μπορούμε να πούμε οτιδήποτε έχουμε στο μυαλό μας χωρίς τιμωρίες (Gloria, 11 χρονών)

Μου αρέσει το αυτόνομο σχολείο γιατί σέβονται τον κόσμο μου και ο δάσκαλος δεν λέει άσχημα πράγματα (Julia, 9 χρονών)

Μπορούμε να παίζουμε και να μάθουμε τα δικαιώματά μας, και γνωρίζουμε τι κάνει η κυβέρνηση ενάντια στις κοινότητες μας (Manuel, 12 χρονών)

Αυτονομία και Φύλο

Η ζαπατιστική εκπαίδευση επιτρέπει στα παιδιά να ταυτιστούν τα ίδια με το σχέδιο της αυτονομίας. Είναι πλήρως απορροφημένα στην κατασκευή της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας ενώ συμβαδίζουν με τις αξίες του κινήματος, που αποκτιούνται στο σχολείο και ενισχύονται χάρη στις κοινωνικές και πολιτικές δραστηριότητες στη ζαπατιστική περιοχή. Το αυτόνομο σχολείο είναι ένας χώρος προβληματισμού όπου τα παιδιά λένε αυτό που νιώθουν και σκέφτονται ενώ κατασκευάζουν την αυτόνομη ταυτότητα τους.

Σχεδόν οι μισοί από τις μαθήτριες/τες στο αυτόνομο σχολείο είναι κορίτσια, γεγονός παράξενο για μία κοινότητα ιθαγενών: αφού από νεαρή ηλικία, τα κορίτσια οφείλουν να βοηθούν στο σπίτι, να φροντίζουν τα αμφιθαλή αδέρφια τους ή να συλλέγουν τροφή στο βουνό. Ένας λόγος της συμμετοχής αυτής οφείλεται ίσως στο γεγονός ότι οι δάσκαλοι τείνουν να είναι πιο ελαστικοί με την παρακολούθηση των μαθημάτων και την ακρίβεια, έτσι ώστε τα κορίτσια μπορούν να φέρουν τα αδέρφια τους στην τάξη.



Από την ηλικία των 12 χρόνων, τα νεαρά αγόρια μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στην δημόσια και την πολιτική ζωή της κοινότητας και του δήμου τους, σε αθλητικούς αγώνες και αυτόνομες

εκδηλώσεις. Ωστόσο για τα έφηβα κορίτσια, δεν μπορούν ουσιαστικά να συμμετέχουν σε αυτές τις εκδηλώσεις – παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες είτε μητέρα είτε ο πατέρας έχει μία πολιτική θέση που τα επιτρέπει να χτίσουν άλλου είδους σχέσεων:

Όταν η αδερφή μου Μαργαρίτα ήταν 14 χρονών, η μαμά μου αποφάσισε να την πάρει από το σχολείο γιατί τη χρειαζόταν για βοήθεια με τους αδερφούς μου. Η Μαργαρίτα έκλαιγε πολύ. Η μητέρα μου της είπε ότι δεν ήταν αναγκαίο να σπουδάσει γιατί έτσι κι αλλιώς θα παντρευόταν. (Laura, 10 χρονών)

Στο αυτόνομο εκπαιδευτικό σύστημα, αγόρια και κορίτσια μαθαίνουν για τους “επαναστατικούς νόμους των γυναικών” και τον τρόπο να οικειοποιηθούν ορισμένες αρχές κι αξίες για να μπορούν να μετασχηματίσουν την οικογενειακή και κοινοτική τους ζωή. Τα κορίτσια μαθαίνουν για τα δικαιώματα τους και το τρόπο να αποφασίζουν, και συμμετέχουν ενεργά στην ζαπατιστική οργάνωση. Αντί να παντρευτούν στην ηλικία των δεκατεσσάρων και δεκαπέντε, τα κορίτσια αποφασίζουν να γίνουν λειτουργοί της εκπαίδευσης, της υγείας ή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να γίνουν μέρος των πολιτικών επιτροπών ή *insurgentas* (εξεγερμένες γυναίκες), καθώς αυτό δεν συνεπάγεται μία ριζική ρήξη με τους δεσμούς της κοινότητας.

Η αυτόνομη εκπαίδευση είναι μία ευκαιρία για τη διαμόρφωση ενός άλλου τύπου κοινωνικοποίησης, που αναδύεται από τις διαφορετικές ιδέες και πρακτικές των διαφυλικών σχέσεων και της συλλογικής ταυτότητας. Ως τέτοια, δεν περιορίζεται στην πολιτική, κοινωνική, και πολιτισμική σφαίρα: διασχίζει ευρύτερες περιοχές της εναλλακτικής γνώσης και της ύπαρξης. Τα ζαπατιστικά σχολεία είναι τόποι όπου η συλλογική γνώση στοχεύει στον κοινωνικό μετασχηματισμό.

*Η **Angélica Rico** είναι δημοσιογράφος και έχει master στην Αγροτική Ανάπτυξη από το Αυτόνομο Μητροπολιτικό Πανεπιστήμιο της Xochomilco. Υπηρέτησε ως πολεμική ανταποκρίτρια (1994-99), ήταν υπεύθυνη για τα πολιτισμικά, εκπαιδευτικά και παραγωγικά έργα στις Πολιτισμικές Κοινότητες της Tzeltal, Tzotzil and Ch’ol των Highlands και της ζούγκλας της Λακαντόνα (1999-2009)*

- i Στο Μεξικανικό σύστημα διακυβέρνησης το *ejido* είναι μία περιοχή κοινοτικής γης που χρησιμοποιείται για αγροτική καλλιέργεια, στην οποία τα μέλη της κοινότητας κατέχουν και καλλιεργούν ατομικά ένα συγκεκριμένο κομμάτι. Το σύστημα των *ejidos* βασίζεται στο σύστημα των *calpulli* των Αζτέκων. Πηγή: [wikipedia](#)
- ii *Tzeltal* αποκαλούνται οι γλωσσικοί διάλεκτοι των Μάγιας *Tzeltal* και *Tzotzil*, που μιλιούνται στην περιοχή της Τσιάπας. Βλέπε και υποσημείωση iii
- iii Η γλώσσα *Tzeltal* είναι μία γλώσσα των Μάγια που ομιλείται κυρίως στην Τσιάπας, κυρίως στους δήμους *Ocosingo*, *Altamirano*, *Huixtán*, *Tenejapa*, *Yajalón*, *Chanal*, *Sitalá*, *Amatenango del Valle*, *Socoltenango*, *Villa las Rosas*, *Chilón*, *San Juan Cancun*, *San Cristóbal de las Casas* και *Oxchuc*. Υπάρχουν τέσσερις διάλεκτοι της γλώσσας στην περιοχή, που το 2005 ομιλούνται από 370.000 περίπου κατοίκους. Πηγή: [wikipedia](#)
Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε κι από τη σελίδα <http://www.tzeltal.org/>